

"אונאה" פחות משתות

שתות מקח או שתות מעות:

תלמוד בבלי מסכת בבא מציעא דף מט עמוד ב

גמרא. אתמר, רב אמר: שתות מקח שנינו, ושמואל אמר: שתות מעות נמי שנינו. שוי שיתא בחמשא, שוי שיתא בשבעה - כולי עלמא לא פליגי דבתר מקח אזלינן, ואונאה הויא. כי פליגי - שוי חמשא בשיתא, ושוי שבעה בשיתא. לשמואל דאמר בתר מעות אזלינן - אידי ואידי אונאה הוי, לרב דאמר בתר מקח אזלינן - שוי חמשא בשיתא ביטול מקח הויא, שוי שבעה בשיתא - מחילה הויא. ושמואל אמר: כי אמרינן מחילה וביטול מקח - היכא דליכא שתות משני צדדים, אבל היכא דאיכא שתות מצד אחד - אונאה הויא.

תוספות מסכת בבא מציעא דף מט עמוד ב

שתות מעות נמי שנינו - אפילו למאן דאמר שתות מעות נראה יותר לילך אחר שתות מקח שהאונאה והטעות תלויה במקח אבל מעות אין אונאה וטעות תלויה בהם שאין צריכין שומא.

חידושי הריטב"א מסכת בבא מציעא דף מט עמוד ב

ושאלו בתוספות היכא דליכא שתות מחד צד ואיכא פחות משתות מצד אחד ויותר משתות מצד אחר בתר הי מינייהו אזלינן, כגון שמכר שוה שיתין בשבעים וחד או שוה שבעים וחד בשיתין,

ורבינו יהודה ז"ל אומר דחשבינן ליה אונאה, דלא אמרינן לעיל לשמואל דהוי ביטול מקח או מחילה אלא היכא דהוי משני צדדים פחות משתות או משני צדדים יותר משתות כדאיתא לעיל,

ואין זה מחוור דהיכי עבדינן אונאה וליכא שתות משום צד וכי פשרה אנו מטילין בין שני הצדדין, והנכון יותר דאזלינן בתר מקח דהא בין לרב בין לשמואל אונאת מקח הוא עיקר ובאונאת מעות הוא דאיפליגו, ועדיין הדבר צ"ע.

רמב"ם הלכות מכירה פרק יב

הלכה א- אסור למוכר או לקונה להונות את חברו שנאמר וכי תמכרו ממכר לעמיתך או קנה מיד עמיתך אל תונו, ואף על פי שהוא עובר בלא תעשה אינו לוקה מפני שניתן להשבון, ובין שהונה במזיד בין שלא ידע שיש במכר זה הונויה חייב לשלם. הלכה ב- וכמה תהא הונויה ויהיה חייב להשיב, שתות בשוה, כיצד הרי שמכר שוה שש בחמש, או שוה שבע בשש, או שוה חמש בשש, או שוה שש בשבע, הרי זה הונויה ונקנה המקח וחייב המאנה לשלם את ההונויה ולהחזירה כולה למתאנה. הלכה ג- היתה ההונויה פחות מזה בכל שהוא, כגון שמכר שוה ששים דינר בחמשים ופרוטה אינו חייב להחזיר כלום, שכל פחות משתות דרך הכל למחול בו.

מגיד משנה הלכות מכירה פרק יב הלכה ג

[ג] היתה האונאה פחות מזה בכל שהוא כגון שוה ששים דינר בנ' ופרוטה. זה נמצא בספרי הרב ז"ל ואני תמה בזה אחר שהוא פסק דשוה ז' בו' היא אונאה ובודאי שכן הוא היאך פסק דשוה ס' בנ' ופרוטה היא מחילה והלא נתאנה יותר מוכר בזה משאם מכר שוה ז' בו' שהרי כשתעשה ז' חלקים מס' יהיה החלק ח' וחצי ועוד וחמשים ופרוטה אינם ו' חלקים מס' ואנו בפירוש שנינו בגמרא ובהלכות דאליבא דשמואל כי אמרינן מחילה דוקא היכא דליכא שתות לא שתות מקח ולא שתות מעות היכי דמי כגון דזבין שוה תמניא בד' או שוה ז' בתמניא זה לשון הגמרא והתם נמי אמרינן וביטול מקח היכי דמי כגון דזבין שוה ה' בד' או שוה ד' בה' וכל היכא דאיכא שתות מצד אחד אונאה היא פירוש מצד אחד או מן שווי המקח או מן המעות. והעולה

מזה הוא דכל היכא שהאונאה היא משהו שש בחמש עד שוה ז' בו' הוא אונאה למוכר וכן היכא שהיא משהו ה' בו' עד שוה ו' בז' היא אונאה ללוקח פחות מכל הצדדין היא מחילה יותר על כל הצדדין בטל מקח וזה נ"ל מוכרח משם. ואולי דעת המחבר שכיון שבשוה ששים בחמשים ופרוטה החשבון גדור לששה חלקים ר"ל שעשרה שהוא חשבון גדור כלומר שאין בו שבר הוא חלק ו' מס' אף על פי שנתאנה יותר מאונאת שוה שבע בשש אין אנו הולכין אלא אחר חשבון השתות וה"ז פחות משתות והוא מחילה ועל דרך האמת שאין זה כדאי והדבר צ"ע והעיקר שראוי להיות לשונו שוה ע' בס' ופרוטה ומה שנמצא בספריו ט"ו:

ט"ז חו"מ רכז:א

נלע"ד דכל היכא דאפשר לקרותו בשם שתות מעות אזלינן בתריה, משא"כ כשאין עליו שם שתות לגמרי אזלינן בתר המקח, דהכלל הוא, כל שיש לו שם שתות מאיזה צד שיהיה, אזלינן בתריה, ואין למדין ק"ו סך קטן מסך גדול אלא חכמים השוו מידותיהם דבשתות תליא מילתא, והיינו טעמא בשוה ס' בנ' ופרוטה, כיון שעל האונאה אין שם שתות לגמרי, אזלינן בתר מקח לחוד והוי מחילה, וכמשמעות דברי המרדכי שהביא רמ"א ס' ד'.

תוספות מסכת בבא מציעא דף נא עמוד ב

במה דברים אמורים בסתם - ר"ח פסק כרב דהלכתא כרב באיסורי

תימה דהא לא פליגי אם מותר לעשות כן אלא פליגי אם חייב להחזיר האונאה והלכה כשמואל בדיני

ובשאלתות דרב אחאי פרשת בהר סיני פוסק כרב משום דהך ברייתא קאי כוותיה...

חידושי הר"ן מסכת בבא מציעא דף נא עמוד ב

הילכך לענין פסק הלכה קי"ל כר"י וכשמואל דקאי כותיה דקי"ל כשמואל בדיני הילכך ע"מ שאין לך עלי אונאה אי מפרש הוא דאמר יודע אני וכו' אין לו עליו אונאה אבל בסתם יש לו עליו אונאה... וזה שלא כדברי הר"ב ד"ל שכתב דכיון שעיקר מחלוקתם באונאה הוא ה"ל פלוגתא דאיסורא וקי"ל כרב באיסורי:

דבר שבמידה ובמשקל

בבא מציעא נו עמוד ב

כל שבמדה ושבמשקל ושבמנין אפילו פחות מכדי אונאה חוזר

רש"י מסכת בבא מציעא דף נו עמוד ב

חוזר - דמקח טעות הוא, דהא בהדיא פירש בחזקת כן, ואינו כן, וכיון שהמקח טעות הוא, אפילו בטיל להו אגב ארעא - חוזר, דנהי דאימעיט קרקעות מדין אונאה - מדין מקח טעות לא אימעיט, שהרי אין זה מכר, דאדעתא דהכי לא זבן.

תלמוד בבלי מסכת בבא בתרא דף קג עמוד ב

מתני'. בית כור עפר אני מוכר לך מדה בחבל, פיחת כל שהוא - ינכה, הותר כל שהוא - יחזיר;

חידושי הרשב"א מסכת בבא בתרא דף צ עמוד א

הא דאמרי' אלא משום אונאה דלא להוי ביטול מקח והא אמר רבא אפי' פחות מכדי אונאה חוזר, **פירשו רוב המפרשים חוזר המקח**, כלומר אפי' פחות מכדי אונאה הוי **מקח בטל**, **וקשיא לי דא"כ בטל הוה ליה למימר**, ועוד דא"כ כוליה פירקין דבית כור קשיא לן דהוי דבר שבמדה ואפי' הכי קתני פיחת כל שהוא ינכה הותר כל שהוא יחזיר,

אלא הנכון מה שפי' ה"ר יהוסף הלוי ז"ל **אבן מיגש חוזר אותו פחת אף על פי שהוא פחות מכדי אונאה** שלא נאמרו דיני אונאה במחילה וחזרת אונאה וביטול מקח אלא בשיש **טעות בדמי המכר**, אבל כל שבמדה ושבמשקל ושבמנין לא שייך בהני דיני כלל אלא **הרי הוא כאלו נתן לו מקצת ומשלים השאר**, והילכך אין הפרש בדברים אלו בין יתר מכדי אונאה לפחות מכדי אונאה אלא לעולם המקח קיים ומחזירין זה לזה הפחת והיתרון, וכבר כתבתי יותר מזה בקדושין בריש פרק האומר בס"ד:

חידושי הריטב"א מסכת בבא בתרא דף קג עמוד ב

ועוד תירץ הר"ח ז"ל

דכל שמדדו תחילה ואח"כ לקח ונמצא טעות בהא אמר רבא שחוזר ובטל מקח לגמרי, והיינו לישנא דכל דבר שבמדה,

אבל כשהסכימו קודם שימדדו ליכא קפיידא כולי האי ויגבה דמים,

[ו]אינו נכון,